
PAPERS. REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA
núm. 29, febrer 1998, pàgs. 55-62

EVOLUCIÓ DEL PARC D'HABITATGES A LA REGIÓ
METROPOLITANA DE BARCELONA
(O LA PROBLEMÀTICA DE LA DISPERSIÓ
PERIURBANA)

RICARD VERGÉS

*Arquitecte i economista. Coordinador d'Estadística del Consejo
Superior de Colegios de Arquitectos de España.
Director del Projecte RED*

SUMARI

1. Sobre l'existència d'una temptació	4. L'impacte de la migració intermunicipal
2. La mesura de la dispersió periurbana	5. Matriu de migració intermunicipal
3. Causalitat	Bibliografia

ABSTRACTS

Les pèrdues de població dels municipis centrals i els guanys que experimenten els perifèrics a escala metropolitana confirmen un fort moviment de dispersió des del centre cap a la primera corona i, probablement, d'aquesta cap a la segona. Les edats migratòries preferents corresponen als 20-34 anys, és a dir, les llars joves, que arrossegueu un important potencial de natalitat. Aquesta dispersió metropolitana produeix tres impactes principals sobre el territori. En primer lloc, suposa l'extensió de la massa urbana i un major interès dels municipis per promocionar habitatge, propiciant la disponibilitat de sòl raonablement accessible i la dotació amb un mínim de serveis. En segon lloc, la variació de població genera variacions en les necessitats de serveis urbans, amb el problema de com repercutir aquests costos del desenvolupament suburbà i sobre quina col·lectivitat fer-ho. Finalment, no s'han d'oblidar els problemes dels municipis centrals que perden les llars més dinàmiques i solvents. La solució d'aquestes qüestions passa per plantejar instruments de concertació i per la determinació del grau d'implicació de cada municipi en cadascuna d'aquestes problemàtiques. Un primer pas en aquesta direcció és la matriu d'entrada i sortida de migració intermunicipal, en construcció per al Pla Territorial Metropolità.

Las pérdidas de población de los municipios centrales y los incrementos que experimentan los periféricos a escala metropolitana confirman un fuerte movimiento de dispersión desde el centro hacia la primera corona y, probablemente, de ésta hacia la segunda. Las edades migratorias preferentes corresponden a los 20-34 años, es decir, los hogares jóvenes, que arrastran un importante potencial de natalidad con ellos. Esta dispersión metropolitana produce tres impactos principales sobre el territorio. En primer lugar, supone la extensión de la masa urbana y un mayor interés de los municipios por promocionar vivienda, propiciando la disponibilidad de suelo razonablemente accesible y la dotación con un mínimo de servicios. En segundo lugar, la variación de población genera variaciones en las necesidades de servicios urbanos, con el problema de cómo repercutir estos costos del desarrollo suburbano y sobre qué colectividad hacerlo. Finalmente, no se pueden olvidar los problemas de los municipios centrales que pierden los hogares más dinámicos y solventes. La solución de estas cuestiones pasa por plantear instrumentos de concertación y por la determinación del grado de implicación de cada municipio en cada una de estas problemáticas. Un primer paso en esta dirección es la matriz de entrada y salida de migración intermunicipal, en construcción para el Plan Territorial Metropolitano.

Les pertes de la població des municipalitats centrals i els guanys qu'expérimentent les banlieues à échelle métropolitaine confirment un fort mouvement de dispersion du centre vers la première couronne et, probablement, de celle-ci vers la seconde. Les âges migratoires préférés correspondent aux 20-34 ans, c'est-à-dire, aux foyers jeunes qui apportent un potentiel de natalité important. Cette dispersion métropolitaine produit sur le territoire trois impacts principaux. En premier lieu, elle suppose l'extension de la masse urbaine et un intérêt plus grand des municipalités pour promouvoir le logement, en favorisant la disponibilité du sol raisonnablement accessible et la dotation d'un minimum de services. En deuxième lieu, la variation de la population produit des variations en nécessités de services urbains avec le problème de comment répercuter ses coûts de développement suburbain et sur quelle collectivité le faire. Finalement, il ne faut pas oublier les problèmes des municipalités centrales qui perdent les foyers les plus dynamiques et les plus solvables. La réponse à ces questions passe par la mise en fonction d'instruments de concertation et par la détermination du degré d'implication de chaque municipalité dans chacune de ces problématiques. Un premier pas dans cette direction est la matrice d'entrées et de sorties de migrations intermunicipales en construction par le Pla Territorial Metropolità.

The decline in the population of the central municipalities, and the current increases in that of the peripheral areas of metropolitan Barcelona confirm a strong shift out from the centre towards the first metropolitan belt and, probably, from this area to the second belt. The majority of the members of these migrating groups are in the 20-34 age group, that is, they represent young households with significant reproductive potential. This dispersion within the metropolitan region has three main impacts on the area as a whole. Firstly, it implies expansion of the urban mass and a greater interest on the part of municipalities in developing new housing, in taking steps to increase the availability of reasonably priced land, and in the implantation of at least minimum services. Secondly, the variation in population gives rise to variations in the need for urban services, as well as the problem of how to allocate the cost of these suburban developments, and which collective should be responsible for such costs. Finally, the problems of the central municipalities which are losing their most dynamic and solvent households should not be forgotten. The author proposes that these problems could be dealt with by creating agreements, and by determining the degree of involvement of each municipality in each of these problems. The analysis of intermunicipal migration being carried out under the Pla Territorial Metropolità (the Plan for the Metropolitan Region) is an initial step in this direction.

EVOLUCIÓ DEL PARC D'HABITATGES A LA REGIÓ
METROPOLITANA DE BARCELONA (O LA PROBLEMÀTICA
DE LA DISPERSIÓ PERIURBANA)

1. Sobre l'existència d'una temptació

El títol mateix d'aquest seminari suggereix l'existència d'un principi de bondat. Resistir a la temptació suburbana seria el bé i sucumbir-hi seria el mal. Aquesta idea seria poc oportuna davant creixements urbans com els que s'observaren als inicis de cicles de desenvolupament industrial, en el sentit que li donava Schumpeter, per exemple, quan la immigració dels anys cinquanta i seixanta. En tals circumstàncies, «estendre la taca» era inevitable, i fins i tot es podia interpretar com una necessària inversió física i social de cara al futur. En tot cas, els debats d'aquella època sobre la *frange* o sobre els *suburbia* van girar curt perquè les ciutats americanes tenien encara forts creixements demogràfics i urgia actuar, relegant la filosofia a un segon pla. Segur que avui ho lamenten.

En canvi, la idea del bé i del mal, enfront al fenomen d'una nova dispersió periurbana de finals del cicle industrial, pot ser de més actualitat des del moment que sorgeix la necessitat d'avaluar comportaments dualistes. Aquests comportaments, amagats sota l'explicació del filtratge (*filtering* o compravenda per pujar en l'escala de qualitat de l'habitatge), poden tenir com a finalitat augmentar i millorar el consum només d'aquells usuaris que han aconseguit acumular els recursos necessaris i imposar com sempre les seves opcions territorials amb detriments importants per a la col·lectivitat.

Per ser utilitzable, la idea d'una moralitat territorial ha de fonamentar-se sobre uns principis difícils de consensuar i encara més d'assentar. Ho hem vist al llarg de la història de la planificació com a disciplina o com a art polític, per no parlar de bona part de la història de la geografia humana i més tard de l'ecologia. En efecte, les seves trajectòries s'inscriuen a l'entorn del debat sobre el que és el bé i el mal en la presència circumstancial del ser humà, tot arreu del nostre castigat planeta. Hem d'aïllar, doncs, millor aquests conceptes.

Ara bé, davant la impotència de qualsevol ideologia de la convivència, és menester recórrer a la psicologia social per ajudar-nos a veure-hi més clar. És evident que hi ha uns comportaments socials que

prenen model en persones o grups que tenen creences, que deriven de pensaments no filtrats racionalment per l'experiència o bé per la recerca de més informació. I com que la bondat no pot anar mai en contra de la realitat, tota manca de coneixement d'aquesta realitat engendra posicions que acaben per ser malèfiques.

Aquesta teoria, que comença a ser comprovada experimentalment, engendra a la vegada una hipòtesi ja continguda en els principis educatius de Rousseau, de Piaget i de tants d'altres: si l'educació rebuda des de joves ens acostumés a aquest filtrat racional, les creences acabarien desapareixent per donar pas a la recerca del coneixement. També la integra Carl Rogers quan classifica la creativitat en positiva i negativa, segons que el creador assumeixi la totalitat de la seva experiència objectiva o bé inconscientment «rebutgi» informació útil, però amb càrrega afectiva dolorosa per al subjecte («oblits de la neurosi»).

De moment, sabem ja que molts subjectes sucumbeixen a la temptació de donar pas i dret als pensaments automàtics i que aquests acaben formant esquemes (Beck, Ellis, etc.). La facilitat amb què els pensaments automàtics emergeixen, es propaguen i formen ideologies dotades de coherència pròpia és sorprenent. Per exemple, Carl Jung comentava al final de la seva vida com havia observat la pujada subterrània del nazisme en la ment de ciutadans normals i corrents que acudien a la seva consulta per qualsevol problema psicològic.

També s'ha observat que la reducció dels esquemes és molt llarga i molt difícil i que necessiten desprogramació terapèutica, cosa a la qual el subjecte no s'avé gairebé mai. És per això que els convenciments ideològics poden acabar en comportaments rígids i perillosos. Molt sovint, les actituds solen durar molt més enllà de l'instant que la resta de la societat acaba per reaccionar. En definitiva, que si hi ha un mal en el comportament col·lectiu, aquest ve de l'inconscient individual i es propaga després a l'entorn. Sí que estem ben arreglats...

Aquests propòsits poden semblar fora de lloc en temes com el de l'assentament territorial. No obs-

tant això, si rellegim aquell famós debat entre els exministres Josep Borrell i Carlos Solchaga o bé l'informe del Tribunal per a la Defensa de la Competència sobre les mesures alliberadores del sòl, no tardarem a trobar referències a esquemes perillosíssims. I també hi ha referències a aquests esquemes en els debats de preparació de la nova llei del sòl, per no dir en les declaracions dels agents, on es contempla una clara voluntat per imposar de forma tan innecessària com precipitada, la possibilitat d'ús indiscriminat de sòl, sota l'amenaça de pujada de preus i de moltes altres calamitats¹.

El gran problema que tenim és saber per quina via podem fer front als esquemes. A propòsit, l'abandó de les vies repressives i opressives utilitzades pels antics règims i pels països que tenen poques llibertats és contraproduent als països que en tenen més. En efecte, en aquests darrers, solament disposem d'una bateria de drets individuals, però de molt pocs drets col·lectius. Amb la qual cosa es reforça el dret a la neurosi i la indefensió davant ella de la resta de la col·lectivitat. Com que els jutges deuen exigir una claredat dels fets que el fons de la ment humana no pot lliurar o, encara pitjor, poden estar ells mateixos contaminats per les creences que fonamenten els fets que han de jutjar, llavors la justícia pot inclinar-se, senzillament, del cantó del mal.

O sia, que allò que deia qui fou alcalde de Madrid Enrique Tierno Galván que les lleis han de ser institucions estables que permetin que les lluites de classes es lliurin dintre d'un cert ordre, no sembla funcionar massa bé. O altrament, que la idea d'una moralitat territorial legalment assumida és cosa del futur, no

¹ Aquests problemes, quan sorgeixen, tenen a veure amb escassetats que són impensables en el nostre país. Per cert, Espanya ocupa el primer lloc absolut al *ranking* de nombre d'habitatsges per llar: més d'1,5... O sia, que si es volen construir cases als afores de la ciutat és per tota mena de raons, llevat que no n'hi hagi prou a dintre. D'altra banda, tots deuriem saber que les declaracions sobre les necessitats d'habitatsges inflen els números per no desincentivar promocions i mercats de construcció. Finalment, pujades de preus com les que van tenir lloc durant els anys 1987 a 1990 a tot arreu d'Europa estan vinculades molt més amb els mercats monetaris i financers, com descriu Bertrand Renaud, del Banc Mundial, i molt menys amb la pròpia oferta i demanda, de per sí molt més estables del que es creu.

del present. No és per a demà el moment ideal on voluntarisme i *laissez faire* es donaran l'acollada.

Mentrestant, el temps passa i els efectes de la dispersió s'accentuen. La meua opinió és que no s'ha de perdre massa temps en discutir o en esperar saber quin grau de perversitat tenen aquests efectes. Car del que discutim és del dret a fer i a no deixar fer. No oblidem que sota el territorial hi ha l'instint de territorialitat, que és tan potent com l'instint de supervivència i on l'individual i el col·lectiu estan constantment enfrontats. Com que ja hem vist que la bateria de drets col·lectius és de molt curt abast, el millor és encarar-s'hi i negociar. Per això va néixer l'*advocacy planning*, és a dir, la disciplina de la negociació, preconitzada per gent com Churchman o bé per l'Escola de Berkeley (Rittel, Protzen, etc.).

Qui ha de negociar? No uns poders assignats artificialment, sinó tots aquells que tenen quelcom a guanyar o a perdre; per exemple, els municipis. Què han de negociar? El pas dret de la dispersió i els seus efectes. Com han de negociar? Utilitzant nous instruments de concertació. En aquesta perspectiva, el paper dels planificadors no és ja el de fer aprovar les seves propostes (encara que els dolgui a causa de la formació d'*environmental designer* que tots ells han rebut més o menys), sinó el d'elaborar els coneixements, construir els instruments de concertació i assessorar les negociacions.

Per això proposo donar una volta entorn al que sabem o voldríem saber sobre la dispersió periurbana. En què consisteix i quins són, doncs, aquests instruments de mesura i de concertació? A aquestes preguntes intentaré donar resposta en aquest curt text que no pretén, ni molt menys, tenir rang de ponència.

2. La mesura de la dispersió periurbana

Avui dia, la dispersió s'observa sobretot en territoris metropolitans formats per un o més municipis centrals (Madrid, Barcelonès) o bé per grapes de municipis perifèrics, ja sigui satèl·lits, com és el cas de Madrid, ja sigui en corones concèntriques, com és el cas de les sis altres comarques de l'àmbit metropolità de Barcelona.

Fins ara, l'eina fonamental de mesura ha estat l'observació dels creixements absoluts dels estocs de població, tant del centre com de la perifèria. L'anàlisi demogràfica permet aleshores qualificar aquests creixements o decreixements mitjançant l'examen diacrònic de les composicions per edat i sexe; per exemple, en dos moments censals successius. Si es disposa, endemés, de les dades de moviment natural (naixements i defuncions, també per edat i sexe), es pot determinar la variació natural de cada «cohorte» i deduir per diferència el saldo migratori de cada municipi, igualment per edat i sexe.

Aquesta mesura del migratori no és tan detallada ni tan permanent com la que s'obté per l'anàlisi de la variació residencial (altes i baixes padronals del municipis), ja que en aquest cas es pot disposar també dels fluxos d'entrada i sortida i no solament del saldo d'ambdós. En canvi, el mètode diacrònic, que per si mateix és suficient per al que volem, és també molt més precís per comparar la migració neta entre dos anys censals.

Això és perquè si s'aplica el mètode del flux de variació residencial, ens trobem amb subregistre d'empadronament, subregistre que de totes maneres s'haurà de corregir mitjançant el saldo migratori intercensal segons el mètode diacrònic. Cal esmentar que la precisió d'aquest últim s'aconsegueix tanmateix al preu de revisar les dades de moviment natural, que també pateixen (ara menys) de subregistre, el qual és poc arriscat de corregir per mitjà d'alguna tècnica d'*outliers*.

Ara bé, el difícil és determinar a cada municipi la part de saldo migratori que ve o que se'n va a dintre o a fora de l'àmbit. Per això, és necessari agregar les variacions naturals o vegetatives i descomptar-les de les poblacions del primer cens, comparant el resultat amb les poblacions, també agregades, del segon cens. Si en l'últim cens es troba més gent que la que s'ha calculat, és que n'ha arribat més de la que se n'ha anat (saldo positiu) i si n'hi ha menys, és el contrari (saldo negatiu). Afegirem, tanmateix, que en el càlcul sobre llarg període, s'ha de tenir en compte que els saldos migratoris acumulats tenen el seu propi moviment natural, òbviament.

Aquest estudi s'està fent per a l'àmbit metropolitana de Barcelona, tenint en compte els estocs i els fluxos que han tingut lloc entre el Cens de 1991 i el Padró de 1996. Aquest últim no ofereix encara les piràmides d'edat, les quals s'han de simular. Així i tot, sembla que no hi ha massa moviment migratori anant o venint de l'exterior. És a dir, que la gran majoria dels migrants va o ve d'altres municipis de l'àmbit. Endemés, el fet que els municipis centrals i sobretot la capital perdin població i que els perifèrics en guanyin confirma l'existència d'un fort moviment de dispersió des del centre cap a la primera corona i, probablement, d'aquesta cap a la segona.

També s'observa que les edats migratòries preferents continuen sent les de 20-34 anys, tant per als homes com per a les dones, és a dir, les joves llars, arrossegant amb elles el contingent de criatures que els hi pertoca. Veurem més tard com es pot construir una matriu que permeti quantificar els fluxos migratoris nets entre municipis, quantificació que presenta un interès elevat, tant per a la mesura i la comprensió del fenomen com per a la previsió i per a la planificació.

3. Causalitat

Un mot sobre la causalitat, l'estudi de la qual pot produir coneixements de gran importància a l'hora de concertar-se. Com calia esperar, l'Enquesta Metropolitana mostra que la dispersió periurbana té una causalitat bastant atapeïda. Certament, tot el que està lligat a l'habitatge pren un pes important en la resposta a la pregunta sobre les causes del canvi. Però és normal que quan algú es canvia de casa, els aspectes relatius a l'habitatge acaparen l'atenció i la dedicació de l'interessat i poden fer oblidar factors tal vegada més primitius o més intangibles, llevat d'altres que són invocats sovint pels qui responen l'Enquesta, com treball, medi ambient, comerç i serveis, parentela i relacions, condicions econòmiques, etc.

El problema és que per a l'estudi de la causalitat de la mudança cap a la perifèria, caldria fer una enquesta a part, amb mostra exclusiva de llars que s'han desplaçat en aquest sentit i amb una àmplia bateria de preguntes sobre les seves motivacions.

Això permetria ampliar la casuística i mesurar les freqüències tipològiques. Així i tot, probablement seria difícil d'arribar als fonaments dels comportaments socials, ja siguin benèfics, ja siguin malèfics, ja que les causalitats profundes invocades al començament del present discurs es troben generalment a l'inici d'una cadena complexa de la que solament es coneix l'anella terminal.

4. L'impacte de la migració intermunicipal

D'immediat veiem tres impactes majors de la dispersió periurbana sobre el medi. El primer d'ells es l'extensió de la taca. Des del punt de vista que la dispersió no és avui una necessitat d'ordre demogràfic, aquest impacte pot ser molt conflictiu ja que redueix l'espai lliure natural allí on faria més falta per compensar la massificació urbana existent. Però aquest punt de vista no és gens popular, així que els agents adopten comportaments expansius perquè va bé per als seus interessos. Quins són aquests comportaments?

Com tots sabem, vivim en un context d'escassa industrialització, com a conseqüència en part de la saturació de la demanda de béns i serveis de la població resident i també en part a l'eficiència tecnològica que rebutja la mà d'obra. A Espanya, vivim també en un context d'escassa migració, a causa precisament de la dificultat de fer compravenda d'habitatges i probablement també de la manca d'esperança d'aconseguir feina sigui on sigui. Això fa que s'observi una curiosa evolució en les dinàmiques municipals. Abans es lluitava per atreure indústria, més tard es volien supermercats i ara els municipis s'accontenten a qualificar sol per a habitatge.

Per consegüent, la disponibilitat de sol raonablement accessible i la dotació amb un mínim de serveis és l'arma amb què cada municipi espera guanyar la guerra al seu veí. Llavors, el primer objectiu de la concertació serà sens dubte repartir la quota de sol urbanitzable entre els municipis, tant dels que atreuen com dels que repel·leixen població.

Ara bé, quan hom se'n va a viure d'un municipi a un altre, transfereix a la vegada els recursos i els costos que genera per a la col·lectivitat. Si és ric, pro-

ductiu i ben educat serà benvingut al municipi d'arribada, sobretot si té difícil eludir impostos o evadir capitals. I llavors, per al municipi d'origen serà una pèrdua. En canvi, ja podem anar imaginant el contrari si el personal migrant és emigrant o se situa cap a baix de l'escala social.

Per consegüent, la densitat i la qualitat del sol qualificat serà també objecte de concertació. És evident que si es qualifica sol per a ciutats jardins, s'atraurà població d'un tipus i d'un color polític i si es promouen colmenes, se n'atraurà una altra molt diferent.

El segon impacte de la dispersió periurbana és de naturalesa econòmica. D'una banda, la variació diferencial de població engendra variacions igualment diferencials en les necessitats d'aigua, d'infraestructures, d'equipaments, de serveis educatius, sanitaris, culturals, etc.; tot això ha de ser finançat parcialment per la col·lectivitat en general.

Apareix llavors el problema de repercutir els costos, tal com ho ha plantejat gent com Stiglitz o Guengant: qui ha de pagar el desenvolupament periurbà postindustrial? I parafrasejant Kenneth Arrow, és just forçar el col·lectiu a escollir allò que no és més que un conjunt de preferències individuals? Òbviament, aquest problema és també molt conflictiu i només es pot resoldre per una assignació de costos i per la corresponent facturació dintre d'un marc de negociació a la vegada àgil i estable. Per consegüent, els aspectes pressupostaris i la variació en el poder de captació de recursos estaran al centre mateix de la concertació.

Finalment, hi ha un tercer impacte de la dispersió, que és la desestructuració del teixit social als municipis centrals, a causa de la fugida de les llars dels elements més dinàmics i més solvents. Atendre després els residents que hi romanen representa per aquests municipis una càrrega cada vegada més feixuga amb cada vegada menys recursos.

Per tant, s'ha d'estudiar molt de prop el tema de la fiscalitat diferencial, com a mitjà d'incentivar o de desincentivar la migració intermunicipal dintre d'un àrea metropolitana i com a mitjà compensatori dels

greuges col·lectius deguts a la ruptura de l'equilibri social als antics centres de la metròpoli. Naturalment, tot això requereix eines de concertació que, de no existir, eleven el problema a l'arbitratge de nivell comunitari o estatal, cosa que no acostuma ser una bona solució.

5. Matriu de migració intermunicipal

Totes aquestes necessàries negociacions requeririen idealment una eina que permetés mesurar instantàniament les implicacions a cada un d'aquests aspectes sobre cada municipi, quan un o més d'ells anunciarien el projecte o el fet d'una migració diferencial respecte a la situació anterior.

Òbviament, la cultura de la matriu no està encara suficientment establerta, a pesar que ja fa molts anys que els Bolan, Isard i d'altres van imaginar l'aplicació i l'extensió dels quadres de Leontieff al desenvolupament regional. La raó era, sens dubte, l'escassetat de dades per alimentar-les. Però avui, almenys en la qüestió demogràfica, sembla que no hi ha ja més problemes.

La matriu en via de construcció per al Pla Territorial Metropolità conté la informació d'entrada i sortida de migració de cada municipi procedent o arribant a un altre de l'àmbit durant un període recent. El material de la matriu ha estat preparat per l'Institut d'Estadística de Catalunya mitjançant l'explotació de la cinta de l'INE que conté els registres d'altres i baixes padronals.

Òbviament, la dificultat d'aquesta explotació ve del fet que cada migrant té el seu registre amb el lloc d'arribada i el de partida, dates de naixement i sexe i data d'arribada, tot classificat per municipis d'alta. Per consegüent, l'agrupament dels municipis d'alta en un any determinat és factible. Però per a les baixes s'ha de llegir tots els registres de la resta de municipis d'Espanya.

Explotar aquests arxius implicava un treball excessiu per a l'INE, el qual ha lliurat per tant les cintes des de 1988 a les comunitats autònomes que tenen conveni. En el nostre cas, aquestes cintes contenen tots els registres on figura un municipi de Catalunya, ja sigui d'alta, ja sigui de baixa, ja sigui d'amb-

dós, informació que convé limitar al període més recent, és a dir 1992-1995.

La construcció de la matriu no presenta massa dificultats, ja que es tracta d'un quadre quadrat de doble entrada, el qual es pot reduir a estructura percentual de la totalitat del flux migratori anual. Cada gran grup d'edat de cada sexe té la seva matriu amb els corresponents quadres de totals. Les files i columnes contenen tots els municipis o grups de municipis de l'àmbit metropolità, així com les altres comarques de la província, les altres províncies catalanes i les altres autonomies, contant cada una com si fos un municipi.

El funcionament de la matriu consisteix a mesurar a cada municipi l'efecte de la difusió migratòria de qualsevol altre, ja sigui analíticament durant el període observat, ja sigui en projecció durant els quinquennis que ens separen de l'any horitzó (2016). Per aquests últims, les projeccions tenen compte de les contingències territorials, en particular de les capacitats urbanístiques.

La dinàmica del model permet sobretot fer distribucions diferencials mitjançant iteracions a dos nivells. Per exemple, els efectes que tindria sobre tots els altres municipis qualsevol variació d'un flux addicional de població cap a un municipi determinat a causa d'una requalificació de sòl o una revisió del Pla.

Encara que aquest projecte s'hagi aturat per dificultats de disponibilitat de dades (o de pressupost per a tractar-les, com tots saben), tenim l'esperança que aquest estudi, així com els que està fent l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, contribuïran a forçar un clima de millor voluntat de concertació entre els participants al necessari esforç de planificació de l'àmbit metropolità i, tal vegada, de millor ajustament de la dispersió periurbana a les veritables necessitats i preferències territorials de tota la col·lectivitat.

Bibliografia

Els títols següents es refereixen solament a alguns dels autors esmentats i només pretenen evocar un possible marc de referència molt fragmentari, ja que,

de ser exhaustiu, requeriria un treball universitari fora del nostre abast. Per a més informació caldria esbrinar bases bibliogràfiques com la del *Council of Planning Librarians* així com publicacions científiques com *Urban Land* o *Urban Economics*, etc.

– Per a les creences i esquemes:

Evans, R. (1968); *Conversaciones con Jung.*, Madrid, Guadarrama.

Beck, A; Freeman, A. (1995); *Terapia cognitiva de los trastornos de personalidad*, Barcelona, Paidós. Vegeu en particular les introduccions i també l'apèndix sobre els esquemes, així com les descripcions F60 del DSM IV.

Per al «dret econòmic» i la negociació de cara a la dispersió periurbana:

Arrow, K.J. (1963); *Social Choice and Individual Values*.

Isard, W. (1972); *Ecologic-Economic Analysis for Regional Development*, Nova York, Free Press.

Stiglitz, J.E. (1977); «The Theory of Local Public Goods», a M.S. Feldstein, R.P. Imnan (eds.), *The Economics of Public Services*, Londres, MacMillan.

Solchaga, C. (1993); «El mercado del suelo», *El País*, 7 d'octubre.

Borrell, J. (1993); «El suelo: política y mercado», *El País*, 20 d'octubre.

Borrell, J. (1993); «El interés general y los particulares», *El País*, 21 d'octubre.

– Per a la qüestió de perquè van pujar els preus de l'habitatge entre 1987 i 1990:

Renaud, B. (1995); «Le cycle global de l'immobilier», a *L'Observateur de l'immobilier*, 31, pp. 4-18.

Vergés, R. (1997); «El precio de la vivienda: de la realidad a la teoría». *II Seminari Urbà: Preu de l'habitatge i formació de llar*. Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 29-30 de maig.